UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

’n Ericksoniaanse benadering tot sandspelterapie vir deelnemers wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar

deur

D.A. DE VILLIERS

Voorgelê ter gedeeltelike vervulling van die vereistes vir die graad

Philosophiae Doctor (Opvoedkundige Sielkunde)

Departement Opvoedkundige Sielkunde
Fakulteit Onderwys
Universiteit van Pretoria

Studieleiers: Prof. Dr. J.G. Maree
Prof. Dr. L. Ebersöhn

2011

© University of Pretoria

ERKENNINGS

Hierdie studie was 'n persoonlike doelwit, maar ek het dit nooit alleen onderneem nie. Ek wil graag my opregte dank en waardering betuig teenoor die volgende persone:

- My Hemelse Vader, vir U onbegrensde genade.
- My studieleier, Prof. Dr. Kobus Maree. As 'n resultaat van u bekwame leiding was my studie meer as waarvoor ek ooit kon hoop. Ek waardeer die geleenthede wat u geskep het wat aanleiding gegee het tot insig en begrip. Deur u geduld en deernis kon ek volhard, selfs wanneer die opdraende net te styl voorgekom het.
- My studieleier, Prof. Dr. Liesel Ebersöhn. U raad en insette op kritieke tye het tot deurbrake gelei en dit was 'n voorreg om saam met u te werk.
- Die Universiteit van Pretoria, vir finansiële steun.
- Delene Slabbert, wat as kritiese leser, en tegniese en taalversorger opgetree het. Jou oneindige geduld en herhaalde lees van die teks het soveel druk van my afgehaal. Ons verhouding het professioneel begin, maar jy is nou 'n gekoesterde vriendin.
- Isabel Claassen, vir die taalversorging van die studie.
- Marencia Odendaal, vir die datakontrolering. Vir jou professionaliteit in die sielkunde beroep en die ywer waarmee jy die data gekontroleer het, het ek net die hoogste waardering en agting.
- René. Dankie dat jy altyd daar is.
- My familie en vriende wat my vordering fyn dopgehou het en met konstante aanmoediging die proses vergemaklik het wanneer ek moedeloos was.
- My skoonmoeder, sonder wie ek nooit hierdie pad sou begin het nie. Ma is net die heel beste en ek is baie lief vir ma.
- My ouers, vir wie geen opoffering nog ooit te groot was nie. Julle het my nog altyd onvoorwaardelik ondersteun in elke doelwit wat ek vir myself gestel het.
- My man Louis en ons kinders Hugo en Eric. Julle is altyd daar vir my en ondersteun my in elke taak en doelwit. Ek besef hoeveel julle moes opoffer en ek het julle oneindig lief – julle is alles vir my!

... • ...

OPSOMMING

'n Ericksoniaanse benadering tot sandspelterapie vir deelnemers wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar

Deur

D.A. DE VILLIERS

STUDIELEIERS:	Prof. Dr. J.G. Maree
	Prof. Dr. L. Ebersöhn
GRAAD:	Philosophiae Doctor (Opvoedkundige Sielkunde)
DEPARTEMENT:	Opvoedkundige Sielkunde

Die doel van hierdie studie is om te verken of die Ericksoniaanse terapie-benadering met sandspelterapie gekombineer kan word om kinders en adolessente wat depressiewe gedrag toon, te ondersteun. Die studie is uitgevoer deur middel van gevallestudies waar kinders en adolessente wat depressiewe gedrag toon, ondersteun is deur middel van die Ericksoniaanse benadering tot sandspelterapie.

Die motivering vir hierdie studie hou verband met jarelange interaksie met kinders wat emosionele ontwikkelingsteurnisse ervaar het wat beperkend was met betrekking tot die bereiking van hul volle potensiaal. Ek wou dus ondersoek instel na die moontlikheid om die Ericksoniaanse terapie-benadering met sandspelterapie te kombineer in die behandeling van kinders en adolessente wat depressiewe gedrag toon. My navorsing was daarop gerig om 'n moontlike

kennisbydrae te lewer tot die gebruik van die gekombineerde benadering met kinders en adolessente wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar.

‘n Teoretiese raamwerk is gebruik wat uit verskillende teorieë bestaan het as ‘n lens waardeur ek data geanaliseer en interpreteer het. Die ekologiese teorie, sisteemteorie en transteoretiese model is tydens die studie as teoretiese raamwerk bespreek. ‘n Intervensiestudie gekombineer met ‘n gevalstudie as navorsingsontwerp is tydens my studie gebruik. Ek het kwalitatiewe data-insamelingstegnieke in die onderhawige studie geïmplementeer ten einde die navorsingsprobleem en bevindinge deurtastend te ondersoek en te beskryf. Die data-analisestrategieë wat in die studie geïmlementeer was, berus op Creswell (2003) en Creswell (2005) se benaderings (Sien bl. 109).

In antwoord op my primêre navorsingsvraag, het ek tot die gevolgtrekking gekom dat die Ericksoniaanse benadering in kombinasie met sandspelterapie wel van waarde mag wees vir sommige kinders en adolessente wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar.

SUMMARY

An Ericksonian method to sandplay therapy for children and adolescents with depression as developmental disorder

By

D.A. DE VILLIERS

SUPERVISORS: Prof. Dr. J.G. Maree

Prof. Dr. L. Ebersöhn

DEGREE: Philosophiae Doctor (Educational Psychology)

DEPARTMENT: Educational Psychology

The aim of this study was to investigate the possibility of combining the Ericksonian method with sandplay therapy to support children and adolescents with depression as developmental disorder. The aforementioned was executed by examining case studies in which children and adolescents that showed depression was supported by the Ericksonian method to sandplay therapy.

This study was motivated by the researcher's interaction with children that showed emotional developmental disorders and where these developmental disorders delayed the attainment of their potential. One of the reasons for my research was the potential contribution of knowledge towards the use of the combined method with children and adolescents whom experience depression as developmental disorder.

The echological theory, systems theory and transtheoretical model was used as theoretical framework for my study. I made use of an intervention study

combined with a case study during the research. In order to investigate and describe the research problem and findings I implemented qualitative data-collection strategies.

SLEUTELWOORDE

Ericksoniaanse benadering	Ericksonian approach
Sandspelterapie	Sandplay therapy
Kind	Child
Adolessent	Adolescent
Ontwikkelingsteurnis	Developmental disorder
Depressie	Depression

INHOUDSOPGAWE

ERKENNINGS i

OPSOMMING ii

SUMMARY iii

SLEUTELWOORDE iv

LYS VAN TABELLE xiii

LYS VAN FIGURE xiv

LYS VAN BYLAE xv

HOOFSTUK 1: INLEIDENDE ORIëNTERING TOT DIE STUDIE 1

1.1 INLEIDING 1

1.2 RASIONAAL VIR DIE STUDIE 4

1.2.1 Toename in depressie by kinders en adolessente..................................5

1.2.2 Eie ervaring met kinders en adolessente met ontwikkelingsteurnisse 7

1.2.3 Enkele hanteringswyses vir kinders en adolessente met blyke van depressiewe gedrag 7

1.3 PROBLEEMSTELLING 8

1.4 DOELSTELLING 9

1.5 POTENSIËLE BYDRAE VAN DIE NAVORSINGSTUDIE 11

1.6 BEGRIPVERHELDERING..12

1.6.1 Die Ericksoniaanse benadering 12

1.6.2 Sandspelterapie..13

1.6.3 Die kind 14

1.6.4 Die adolessent...14

1.6.5 Depressie 15

1.7 TEORETIESE RAAMWERK..18

1.8 PARADIGMATIESE PERSPEKTIEF OP DIE NAVORSINGSPROSES 18

1.9 NAVORSINGSONTWERP 18

1.9.1 Intervensiestudie 19

1.9.2 Gevalstudie 19

1.10 NAVORSINGSMETODOLOGIE..19

1.10.1 Data-insamelingstegnieke 19

1.10.2 Data-analisetegnieke 19

1.11 KRITERIA vir KWALITEITSVERSEKERING 20

1.12 PLEK VAN NAVORSING 20

1.13 ETIESE OORWEGINGS, BEPERKINGE EN BETEKENISVOLHEID VAN DIE STUDIE 20

1.14 UITEENSETTING VAN HOOFSTUKKE 20

HOOFSTUK 2: LITERATUUROORSIG.... 22

2.1 INLEIDING 22

2.1.1 Eerste beweging: Sigmund Freud 23

2.1.2 Tweede beweging: Behaviorisme 24

2.1.3 Derde beweging 25

2.1.4 Samevatting 25

2.2 DIE ERICKSONIAANSE BENADERING TOT TERAPIE 26

2.2.1 Agtergrondinligting 27

2.2.2 Teoretiese begronding 28

2.2.3 Kritiek oor die Ericksoniaanse benadering tot terapie 45

2.3 SANDSPELTERAPIE 49

2.3.1 Agtergrondinligting 49

2.4 ENKELE RAAK- EN VERSKILPUNTE TUSSEN DIE ERICKSONIAANSE BENADERING TOT TERAPIE EN SANDSPELTERAPIE 56

2.4.1 Ooreenkomste tussen die Ericksoniaanse benadering tot terapie en sandspelterapie 57

2.4.2 Verskille tussen die Ericksoniaanse benadering tot terapie en sandspelterapie 60

2.5 DEPRESSIEWE GEDRAG BY KINDERS EN ADOLESSENTE 61

2.5.1 Inleiding 61

2.5.2 Samevatting van die siening van sekere navorsers rakende major depressie 62

2.5.3 Terapeutiese ingrepe 63

2.6 SAMEVATTING 67

HOOFSTUK 3: TEORETIESE RAAMWERK 69

3.1 INLEIDING 69

3.2 TEORETIESE EN KONSEPTUELE RAAMWERK 69

3.1 Teoretiese raamwerk 69

3.2.1 Metateoretiese aannames 70

3.2.2 Teoretiese aannames 70

3.3 KONSEPTUELE RAAMWERK 70

3.4 EKOSISTEMIESE TEORIE 70

3.4.1 Ekologiese teorie 71

3.4.2 Samevatting: ekologiese teorie 73

3.5 SISTEEMTEORIE 74

3.5.1 Doelwitte en waardes van die sisteem 74

3.5.2 Subsisteme binne die sisteem 75

3.5.3 Rolle binne die sisteem 75

3.5.4 Grense 76

3.5.5 Tyd en ontwikkeling 76

3.5.6 Die belangrikheid van die sisteemteorie vir my navorsing 77

3.5.7 Verband tussen die Ericksoniaanse benadering tot terapie gekombineer met sandspelterapie en die ekosistemiese teorie 80

3.5.8 Samevatting en betekenisvolheid van die ekosistemiese teorie 82

3.6 DIE TRANSTEORETIESE MODEL 83

3.6.1 Inleiding 83

3.6.2 Die stappe van die transteoretiese model 83

3.6.3 Kritiek teenoor die transteoretiese model (Prochaska & Norcross, 2007) 94

3.7 SAMEVATTING 96

HOOFSTUK 4: DIE NAVORSINGSPROSES 97

4.1 INLEIDING 97

4.2 PARADIGMATIESE PERSPEKTIEF OP DIE NAVORSINGSPROSES 97

4.2.1 Kwalitatief-interpretivistiese paradigma 98

4.2.2 Interpretivistiese paradigma 98

4.2.3 Kwalitatiewe navorsing 100

4.3 NAVORSINGSONTWERP 101

4.3.1 Algemeen 101

4.3.2 Gevalstudie 101

4.4 NAVORSINGSMETODOLOGIE 103

4.4.1 Steekproef 103

4.4.2 Data-insamelingstegnieke 105

4.4.3 Data-analise en -interpretasie 107

4.5 KRITERIA VIR KWALITEITBEHEER 109

4.5.1 Geldigheid 109

4.5.2 Vertroubaarheid 109

4.5.3 Ander kriteria vir kwaliteitbeheer 109

4.5.4 Strategieë vir kwaliteitbeheer en betroubaarheid 112

4.5.5 Interne en eksterne geldigheidsoorwegings 112

4.6 ROL VAN DIE NAVORSER 114

4.7 ETIESE MAATREËLS 115

4.7.1 Verkryging van ingeligte toestemming 115

4.7.2 Beskerming teen skade/leed (*harm*) 116

4.7.3 Privaatheid, vertroulikheid en anonimiteit 117

4.7.4 Voordele van die beoogde navorsing 117

4.8 POTENSIËLE BETEKENISVOLHEID VAN DIE STUDIE 117

4.9 VOORSIENE PROBLEME 118

4.10 SAMEVATTING 118

HOOFSTUK 5: BEVINDINGS EN BESPREKING 120

5. 1 INLEIDING 120

5. 2 AGTERGROND VAN DIE DEELNEMERS 120

5. 3 RESULTATE VAN DIE DATA-ANALISE 122

5.3.1 Volledige bespreking van die data-analise 125

5.4 SAMEVATTING 190

HOOFSTUK 6: SAMEVATTING EN AANBEVELINGS 192

6.1 INLEIDING 192

6.2 OORSIG VAN DIE STUDIE 192

6.2.1 Navorsingsdoel en -vrae 192

6.2.2 Opsomming van hoofstukke 193

6.3 BEPERKINGS VAN DIE STUDIE 194

6.4 ETIESE OORWEGINGS 195

6.5 OPSOMMING VAN RESULTATE (BEVINDINGE) 196

6.5.1 Tema 1 en subtema 1.1: Deelnemers se belewing van die storievertel-momente 196

6.5.2 Tema 1 en subtema 1.2: Deelnemers se belewing van die sandspel-momente 196

6.5.3 Tema 2 en subtema 2.1: Deelnemers se verklaring en begrip van die storievertel-momente 197

6.5.4 Tema 2 en subtema 2.2: Deelnemers se verklaring en begrip van die sandspel-momente 197

6.5.5 Tema 3 en subtema 3.1: Vordering in deelnemers se lewens. 198

6.5.6 Tema 3 en subtema 3.2: Deelnemers se aanvaarding van hul omstandighede 198

6.5.7 Tema 4 en subtema 4.1: Positiewe reaksie van deelnemers op gekombineerde benadering tot terapie 199

6.6 BEANTWOORDING VAN DIE NAVORSINGSVRAE 200

6.7 MOONTLIKE BYDRAE VAN DIE STUDIE 204

6.8 AANBEVELINGS 205

6.8.1 Aanbevelings vir praktyk 205

6.8.2 Aanbevelings vir verdere navorsing 206

6.8.3 Aanbevelings vir verdere opleiding 206

6.9 REFLEKTIEWE OPMERKINGS OOR MY NAVORSINGSMETODOLOGIE 207

6.10 SAMEVATTING 208

BIBLIOGRAFIE 206

BYLAE 232

LYS VAN TABELLE

Tabel 2.1: Vroeë geskiedkundige mylpale en die behandeling van emosionele ontwikkelingsteurnisse by kinders en adolessente 22

Tabel 2.2: Voordele en moontlike beperkings van sandspel in terapie...........54

Tabel 2.3: Ooreenkomste tussen die Ericksoniaanse benadering tot terapie en sandspelterapie 58

Tabel 2.4: Verskille tussen die Ericksoniaanse benadering tot terapie en sandspelterapie 60

Tabel 3.1: Verband tussen die Ericksoniaanse benadering tot terapie gekombineer met sandspelterapie en die ekosistemiese teorie 81

Tabel 4.1: Samevattende skema van die interpretivistiese perspektief, navorsingstrategieë en data-insamelingstegnieke.......................101

Tabel 4.2: Data-insamelingstegnieke en dokumenteringswyse....................106

Tabel 4.3: Die verband tussen navorsingsvrae en data-insamelingstegnieke.... 107

Tabel 4.4: Uiteensetting van data-analisestrategieë....................................108

Tabel 4.5: Strategieë vir kwaliteitbeheer en betroubaarheid van die studie .112

Tabel 4.6: Faktore wat die interne geldigheid van die studie kon bedreig 113

Tabel 4.7: Faktore wat die eksterne geldigheid van die studie kan bedreig .113

Tabel 5.1: Agtergrondinligting oor die ses deelnemers aan die studie 121

Tabel 5.2: Opsomming van temas en subtemas wat geblyk het uit die in-diepte-analise van verbatim transkripsies van elke individuele terapeutiese ingreep...123

Tabel 5.3: Opsomming van hindernisse 129

Tabel 5.4: Motivering van deelnemers om aan storievertelling te bly deelneem 133

Tabel 5.5: Belewing van veilige plek 138

Tabel 5.6: Storievertel-momente van latere sessies.................................... 143

Tabel 5.7: Deelnemer se belewenis van sandspel-momente 154

Tabel 5.8: Deelnemers se verklaring en begrip van die storievertel-momente 161

Tabel 5.9: Impak van die sandspelterapie op deelnemers se begrip van terapeutiese metafore... 173

Tabel 5.10: Deelnemers wat vordering gemaak het in terapie 178

Tabel 5.11: Deelnemers se aanvaarding van probleme wat beleef is 181

Tabel 5.12: Positiewe reaksies van deelnemers op die gekombineerde benadering tot terapie... 186

Tabel 5.13: Negatiewe reaksie van deelnemers op die gekombineerde benadering tot terapie... 190

LYS VAN FIGURE

Figuur 3.1: Die invloed van Sisteemteorie op die individu 76

Figuur 3.2: Integrasie tussen stadia van verandering en prosesse van verandering 89

Figuur 5.1: Drie fases van die terapeutiese metafoor gedurende storievertelling 137

LYS VAN BYLAE

Bylaag A: Deelnemers se agtergrondinligting, onderhoude en terapeutiese ingrepe 233

Bylaag B: Terapeutiese stories..325

Bylaag C: Etiese klaringsertifikaat 411

Bylaag D: Skriftelike toestemming van deelnemers en hul ouers 412

Bylaag E: Verklaring van oorspronklikheid 420